

Sygn. akt I CSK 341/10

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 18 lutego 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Kazimierz Zawada (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Dariusz Dończyk

Protokolant Anna Matura

w sprawie z powództwa Elektrowni „Kozienice” S.A.

przeciwko CTL Logistics Spółce z o.o.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 18 lutego 2011 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 6 stycznia 2010 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Rozpoznając sprawę po raz drugi w zakresie dotyczącym kwoty 1.972.310 zł, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 6 stycznia 2010 r. oddalił apelację strony powodowej – Elektrowni Kozienice S.A., wniesioną od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 3 października 2007 r., w którym oddalono w całości powództwo strony powodowej wniesione przeciwko pozwanemu CTL Logistic Spółce z o.o. Strona powodowa (zlecający) dochodziła od strony pozwanej (spedytora) roszczenia odszkodowawczego w związku z niewykonaniem umowy spedycji z dnia 31 stycznia 2002 r.

Zasadnicze elementy stanu faktycznego, ustalone przez Sądy meriti, są następujące. Strony zawarły w dniu 31 stycznia 2002 r. umowę spedycji, w której pozwany spedytor zobowiązał się m. in. do dokonywania płatności na rzecz przewoźnika (PKP Cargo S.A.) za przewóz węgla taborem kolejowym. Przy płatnościach takich pozwany spedytor posługiwał się spółką PH „O.”, z którą łączyła go umowa spedycji. Ten kontrahent spedytora występował jako tzw. płatnik w przewozach kolejowych wykonywanych przez PKP Cargo S.A. przy zastosowaniu znacznie korzystniejszej taryfy cenowej niż tzw. taryfa ogólna. Pozwem przeciwko spedytorowi objęte były te należności z tytułu przewoźnego, które strona powodowa (zlecający) musiała uiścić przewoźnikowi PKP Cargo S.A. na podstawie prawomocnego wyroku, zapadłego w procesie wytoczonym przez przewoźnika powodowi w związku z niedokonaniem płatności przez tzw. płatnika tj. PH „O.” – spółkę z o.o. (wyrok z dnia 13 października 2004 r.). W uzasadnieniu wyroku Sądu Okręgowego z dnia 3 października 2007 r. bliżej określono niezapłacone przez PH „O.” faktury obejmujące należności przewozowe i należności powoda dochodzone ostatecznie wobec pozwanego spedytora.

Sąd Okręgowy uznał, że obowiązek zapłaty przewoźnego przewoźnikowi objęty był umową spedycji i obciążał pozwanego spedytora (art. 794 k.c.). Roszczenie odszkodowawcze wobec spedytora rozpoczęło swój bieg w momencie odbioru przesyłki (miału węglowego) przez stronę powodową, tj. zgodnie z art. 803

§ 2 k.c. Roszczenie to uległo rocznemu terminowi przedawnienia (art. 803 § 1 k.c.). Nie doszło do przerwania biegu przedawnienia roszczenia w wyniku uznania roszczenia przez spedytora, spedytor nie zrzekł się też zarzutu przedawnienia (art. 117 § 2 k.c.). Zgłoszony zarzut przedawnienia nie stanowił nadużycia prawa podmiotowego w rozumieniu art. 5 k.c.

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne i oceny prawne Sądu pierwszej instancji. Uznał, że jest związany ocenami prawnymi zawartymi w uzasadnieniu Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2009 r., I CSK 522/08 (k. 1020 akt sprawy) w zakresie określenia podstaw prawnych kontraktowej odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego spedytora (art. 794 k.c.) oraz przyjętego tam reżimu prawnego przedawnienia roszczenia odszkodowawczego (art. 803 k.c.). Rozważał natomiast – zgodnie z zaleceniami Sądu Najwyższego – możliwość zastosowania art. 5 k.c. w związku ze zgłoszeniem przez pozwanego zarzutu przedawnienia roszczenia odszkodowawczego. W dłuższym wywodzie prawnym ostatecznie przyjął, że nie istnieją usprawiedliwione podstawy do przyjęcia, iż pozwany – ponosząc zarzut przedawnienia – nadużył prawa podmiotowego w rozumieniu art. 5 k.c.

W obszernej skardze kasacyjnej strony powodowej podniesiono zarzuty naruszenia prawa procesowego i materialnego w kilkunastu grupach. Jako zarzuty naruszenia prawa procesowego wskazywano art. 328 § 2 k.p.c., art. 398²⁰ k.p.c., art. 316 § 1 k.p.c., art. 245 w zw. z art. 129 k.p.c., w zw. z art. 128 k.c., art. 253 k.p.c. i art. 230 k.p.c. oraz art. 381 k.p.c. i art. 479¹² § 1 k.p.c. Zarzuty naruszenia prawa materialnego ujęto w 15-tu punktach. Poza zarzutem naruszenia art. 5 k.c., podniesiono także zarzuty naruszenia art. 372 k.c., art. 392 k.c., art. 118 k.c. w zw. z art. 481 § 1 k.c., art. 120 k.c., art. 471 k.c. w zw. z art. 361 § 2 k.c., art. 118 k.c., art. 794 § 1 k.c. w zw. z art. 392 k.c. (ewentualnie art. 391 k.c.) i w zw. z art. 803 § 1 k.c., art. 734 § 1 k.c. w zw. z art. 750 w zw. z art. 353 k.c., art. 65 § 2 k.c., art. 361 § 1 k.c., art. 123 § 1 pkt 2 k.c. i art. 117 § 2 k.c.

Skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Nie ma podstaw do przyjęcia naruszenia art. 328 § 2 k.p.c., bowiem zaskarżony wyrok odpowiada warunkom formalnym przewidzianym w tym przepisie przy założeniu zasadniczej koncepcji rozstrzygnięcia przyjętej przez Sąd Apelacyjny. Z punktu przedmiotu sporu nie miała zasadniczego znaczenia kopia opinii prawnej z dnia 6 września 2004 r., a także wskazane e-maile kierowane przez powoda wobec pozwanego wskazane w pkt 2d skargi. Nie wchodziło zatem w grę naruszenie przepisów postępowania wskazanych w tym punkcie (s. 8 skargi).

Wbrew stanowisku skarżącego, należy przyjąć, że Sąd Apelacyjny był jednak związany stanowiskiem wyrażonym w uzasadnieniu wyroku z dnia 16 czerwca 2009 r. (I CSK 522/08, k. 1020 akt sprawy), dotyczącym także kwestii terminów przedawnienia dochodzonego roszczenia odszkodowawczego i początku biegu tego terminu. Znalazł się tam bowiem odpowiedni fragment poświęcony tym kwestiom prawnym. Nie było podstaw do stwierdzenia, że po wydaniu tego wyroku przez Sąd Najwyższy „nastąpiła oczywista i istotna zmiana wykładni przepisów prawa” (w tej materii prawnej), a ujawniająca się – jak wywodził skarżący – w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2009 r. (I CSK 169/09, niepubl.). Sąd apelacyjny, któremu sprawa została przekazana do ponownego rozpoznania przez Sąd Najwyższy, jest związany wykładnią prawa dokonaną w tej sprawie przez Sąd Najwyższy, nie wiąże jednak sądu drugiej instancji wykładnia prawa dokonywana przez Sąd Najwyższy w innej sprawie, prezentowana nawet w podobnym stanie faktycznym. Interpretacja prawna wiąże sąd drugiej instancji także niezależnie od odmiennych jej ocen, dokonywanych przez skarżącego. W tej sytuacji za bezpodstawny należało uznać zarzut naruszenia art. 398²⁰ k.p.c. W związku z tym nie może być brany zarzut naruszenia art. 316 § 1 k.p.c. przy ujęciu tego zarzutu w skardze kasacyjnej (pkt 2c). Zarzut braku przedawnienia roszczenia o odsetki za opóźnienie nie mógł być podnoszony w ramach naruszenia art. 316 § 1 k.p.c.

2. Podniesione w skardze kasacyjnej liczne zarzuty naruszenia prawa materialnego koncentrują się w istocie na kilku zasadniczych kwestiach. Po pierwsze, chodzi o podstawy prawne odpowiedzialności odszkodowawczej

spedytora ex contractu (umowa spedycji art. 794 k.c., inne stosunki obligacyjne, w tym – przewidziane w art. 391 k.c. i art. 392 k.c.). Po drugie, skarżący kwestionuje przyjęty przez Sąd Apelacyjny prawny reżim przedawnienia dochodzonego roszczenia odszkodowawczego, w tym – termin tego przedawnienia i określenie początku jego biegu. Po trzecie, skarżący wskazuje na zdarzenia mogące prowadzić do zakłócenia biegu przedawnienia roszczenia głównego w postaci uznania roszczenia przez pozwanego (tzw. uznanie niewłaściwe) i zrzeczenia się przedawnienia (art. 117 § 2 k.c.). Po czwarte, w skardze kasacyjnej znalazła się sugestia o nieprzedawnieniu się roszczenia o odsetki za opóźnienie, ponieważ w tym wypadku pozostaje aktualny trzyletni termin przedawnienia (art. 118 k.c.). Kwestia ta podnoszona jest także w ramach naruszenia przepisu art. 316 § 1 k.p.c. (s. 8 skargi). Po piąte, przy motywacji naruszenia art. 361 § 1 k.c. i art. 328 § 2 k.p.c. (s. 6 skargi) skarżący wskazuje na to, że dochodzone przez powoda ogólne roszczenie odszkodowawcze obejmuje dwa zasadnicze elementy, tj. zapłatę (powtórnie) przewoźnego na rzecz przewoźnika oraz uiszczone (w styczniu 2006 r.) koszty przegranego procesu z przewoźnikiem.

Kwestie pierwsza, druga i czwarta zostały wyraźnie przesądzone w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2009 r. To samo dotyczy zarzutu naruszenia art. 123 § 1 pkt 2 k.c. (brak tzw. niewłaściwego uznania długu przez pozwanego). Dlatego trafnie Sąd Apelacyjny uznał się związany w świetle art. 398²⁰ k.p.c. ocenami prawnymi Sądu Najwyższego w prezentowanym zakresie (s. 13-14 uzasadnienia zaskarżonego wyroku) i zajął się jedynie oceną zgłoszonego przez pozwanego zarzutu przedawnienia roszczenia z punktu widzenia art. 5 k.c. Należałoby jeszcze wyjaśnić, że w apelacji od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 3 października 2007 r. i w skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 27 czerwca 2008 r. nie podnoszono zarzutu naruszenia art. 117 § 2 k.c. W związku z tym nie może być on brany pod uwagę w obecnym postępowaniu kasacyjnym (s. 5 skargi).

3. Przewidziana w art. 479¹² § 1 k.p.c. prekluzja dowodowa dla strony dochodzącej roszczenia odnosi się do „twierdzeń i dowodów na ich poparcie” dotyczących także tego, czy określone zachowanie dłużnik, powołującego się na

zarzut przedawnienia roszczenia powoda, mogłoby tworzyć stan nadużycia prawa w rozumieniu art. 5 k.c., jeżeli przed wytoczeniem procesu powodowi znane było stanowisko pozwanego (dłużnika) zamierzającego skorzystać z zarzutu przedawnienia. W skardze kasacyjnej powód przyznaje, że zarzut naruszenia art. 5 k.c. zgłoszony został w apelacji (s. 102 skargi) i był on reakcją na podniesiony zarzut przedawnienia roszczenia. W apelacji znalazła się także stosowna, ogólna motywacja faktyczna zarzutu naruszenia art. 5 k.c. Z racji możliwych, szerokich podstaw faktycznych zarzutu nadużycia prawa podmiotowego (przez dłużnika podnoszącego zarzut przedawnienia dochodzonego roszczenia), nie sposób przyjmować, że powód w niniejszej sprawie powinien był już w pozwie przytoczyć wyczerpujący katalog podstaw faktycznych zarzutu nadużycia prawa (twierdzeń i dowodów na jego poparcie), skoro właśnie w toku postępowania dowodowego w sprawie mogła pojawić się potrzeba eksponowania różnych okoliczności (w tym zachowania się pozwanego), mających usprawiedliwiać zgłoszony zarzut nadużycia prawa podmiotowego (art. 479¹² § 1 zd. II k.p.c.). W tej sytuacji za nietrafne należałoby uznać stanowisko Sądu Apelacyjnego, który z powołaniem się na przepis art. 381 k.p.c. i art. 470¹² § 1 k.p.c., ograniczył badanie zachowania się strony pozwanej (spedytora) w związku z procesem wytoczonym powodowi przez przewoźnika (w 2004 r.) jedynie do „treści interwencji ubocznej”, wniesionej przez stronę pozwaną (s. 20 uzasadnienia zaskarżonego wyroku), a pominął inne „dowody zgłoszone na okoliczność przebiegu tego postępowania sądowego (z przewoźnikiem) zawarte w piśmie procesowym strony powodowej z dnia 6 lipca 2009 r.”. Losy procesu przewoźnika przeciwko zlecającemu (powodowi w niniejszej sprawie) miały zasadniczy wpływ na ukształtowanie prawnej sytuacji stron obecnego procesu, a skoro ten pierwszy proces toczył się (tak ustalono) niebawem po upływie terminu przedawnienia roszczenia odszkodowawczego (art. 803 § 2 k.c.), to istotne mogą okazać się okoliczności dotyczące przebiegu tego procesu, postawa i zachowanie się spedytora występującego w roli interwenienta ubocznego po stronie zlecającego (powoda).

W tej sytuacji należało uznać za trafny zarzut naruszenia art. 381 k.p.c. i art. 479¹² § 1 k.p.c. Ograniczenie przez Sąd Apelacyjny badania faktycznych podstaw zgłoszonego zarzutu naruszenia art. 5 k.c. jedynie - jak wskazano - do treści

interwencji ubocznej z pominięciem innych dowodów i twierdzeń strony powodowej, nastąpiło niewątpliwie z naruszeniem reguł wspomnianej prekluzji dowodowej.

Konstatacja naruszenia wspomnianych przepisów nie oznacza, oczywiście, konieczności ponownego rozważania przez Sąd Apelacyjny zgłoszonego zarzutu naruszenia art. 5 k.c. we wszystkich możliwych płaszczyznach faktycznych, które mogłyby sugerować wniesiona skarga kasacyjna w prawnej motywacji naruszenia tego przepisu (pkt 1a tej skargi). Podstawowe znaczenie w tym zakresie mają zalecenia Sądu Najwyższego zawarte w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2009 r., odnoszące się do potrzeby oceny „stanowiska strony pozwanej w procesie” o zapłatę należności przewozowych z powództwa PKP Cargo” (k. 1020 i n. akt sprawy) i ewentualnego wpływu tego stanowiska (postawy spedytora) na „realną możliwość wytoczenia powództwa odszkodowawczego przed terminem przedawnienia”, przy czym Sąd Najwyższy wskazuje tam na niektóre elementy mogące świadczyć o takiej „realności” (np. rozbieżności także w orzecznictwie Sądu Najwyższego). Najogólniej biorąc, „realne możliwości wytoczenia powództwa odszkodowawczego”, ukształtowane w określonej, szczególnej sytuacji faktycznej, przy uwzględnieniu m.in. powiązań prawnych i gospodarczych stron, mogłyby stanowić także typową okoliczność szczególną (niekoniecznie spowodowaną przez dłużnika), prowadzącą do oceny, że podniesienie zarzutu przedawnienia przez dłużnika stanowi jednak nadużycie prawa podmiotowego w rozumieniu art. 5 k.c. Od wierzyciela można by wymagać odpowiedniej zapobiegliwości w wytoczeniu powództwa (ochrony przysługujących mu praw podmiotowych) w przewidzianym w ustawie okresie biegu przedawnienia, gdy miał właśnie realną możliwość skorzystania in concreto z takiej ochrony. Jeżeli zatem wierzyciel nie miał realnej możliwości (prawnej lub faktycznej) wniesienia powództwa w okresie biegu terminu przedawnienia, mógłby on podnosić zarzut nadużycia prawa podmiotowego przez pozwanego dłużnika (art. 5 k.c.) powołującego się na przedawnienie dochodzonego roszczenia.

4. Powstaje kwestia sposobu ujęcia zasadniczych elementów szkody, której naprawienia domaga się strona powodowa w obecnym postępowaniu. Z motywacji prawnej niektórych, zgłoszonych w skardze podstaw kasacyjnych (zarzutu

naruszenia art. 361 § 1 k.c., zarzut „1 m”, zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c., zarzut „2a”) wynika - jak już wspomniano (pkt 2 uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego) – to, że dochodzone przez powoda ogólne roszczenie odszkodowawcze obejmuje jednak dwa elementy: zapłatę przewoźnego przewoźnikowi oraz uiszczone (w styczniu 2006 r.) koszty przegranego procesu z tym przewoźnikiem. Należy zwrócić uwagę na to, że już w pozwie (o zapłatę 1.530.794,36 zł, por. też k. 343 akt) powód domagał się szkody obejmującej oba wspomniane elementy. Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego wynika, że Sąd ten analizował kwestię powstania szkody po stronie powodowej, powstanie wymagalności roszczenia odszkodowawczego i jego przedawnienie w sposób ogólny, stosując jednolite oceny prawne w tym zakresie.

Należy stwierdzić, że uiszczone koszty procesu (w 2006 r.) stanowią jednak odrębną jurydycznie szkodę strony powodowej i ten komponent roszczenia odszkodowawczego powinien być poddany - w pewnym zakresie - jednak odmiennym ocenom prawnym, przynajmniej w następujących kwestiach: moment powstania szkody i roszczenia o jej naprawienie (skarżący sugeruje tu uprawomocnienie się wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 13 października 2004 r. lub faktyczną zapłatę tych kosztów, k. 6 skargi) oraz początek biegu terminu przedawnienia roszczenia. Na pewno jednak omawiana tu szkoda powstaje w normalnym związku przyczynowym z niewykonaniem przez spedytora umowy spedycji z dnia 31 stycznia 2002 r. (podobnie - uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2010 r., I CSK 554/09, niepubl. w sprawie o podobnym stanie faktycznym, pomiędzy tymi samymi stronami). Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego brak stwierdzenia o nieistnieniu takiego związku, toteż zarzut naruszenia art. 361 § 1 k.c. w tym zakresie należy uznać za nieuzasadniony.

Przyjęcie odrębnego elementu ogólnego roszczenia odszkodowawczego powoda implikować może, rzecz jasna, inne jeszcze kwestie, a mianowicie – istnienie i zakres roszczenia o odsetki za opóźnienie (art. 481 k.c.) w zapłacie tej części odszkodowania, przedawnienie tego roszczenia i samą aktualność zarzutu naruszenia art. 5 k.c. przez dłużnika zgłaszającego ogólny zarzut przedawnienia.

Z przedstawionych względów Sąd Najwyższy, uznając za trafny zarzut naruszenia art. 479¹² § 1 k.p.c. i art. 381 k.p.c. w zw. z art. 5 k.c., uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).